

**R.P. Leonardi Lessii E Societate Iesv Theologi. In D.
Thomam De Beatitudine. De Actibus Humanis. De
Incarnatione Verbi. De Sacramentis Et Censuris.
Prælectiones Theologicae Posthumæ**

Lessius, Leonardus

Lovanii, 1645

Art. 7. Vtrum requirantur determinata verba.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72898](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72898)

ARTICVLVS VII.

Vtrum requirantur determinata verba?

20. **R**espondetur, In Sacramentis nouæ legis requiruntur determinata verba. Primò, Quia res sensibiles in Sacramentis sunt diuinitus determinatæ: ergo multò magis ipsa verba, quæ habent rationem formæ. Secundò, Quia ceremoniæ antiquæ erant diuinitus determinatæ, quæ tamen erant valdè imperfectæ: ergo multò magis nostra Sacramenta, quæ sunt primariæ ceremoniæ, quibus lex noua constat. Tertiò, Quia alioquin verba non essent de substantia Sacramenti: nam cum Deus sit Auctor Sacramentorū, si nullam formulam verborum instituit, non poterit ad rationem Sacramenti esse necessaria.

DVBIVM I.

Qualia verba in Sacramentis requirantur?

21. **C**alvinus lib. 4. Institut. cap. 16. in Sacramentorum administratione requirit quidem verbum, sed vult illud non esse rituale, sed concionatorium; neque esse partem Sacramenti, sed præuium Sacramento; nempe concionem illam quam Minister ante susceptionem Sacramenti præmittit, vt alter qui susceptorus est Sacramentum, credat diuinas promissiones sibi applicari, aut esse applicatas. Vnde reprehendit Ecclesiam, quòd in Sacramentis vtatur concepta quadam & solemniformula verborum: Quia inquit, hoc magicum est.

Verbum aliud Concionatoriū aliud Cærimoniale.
Catholici autem docent esse duplex Verbum, scilicet concionatorium seu doctrinale, de quo loquitur Calvinus, quo instruantur susceperunt Sacramentum; sicut Catechismus, & alia quæuis pia instructio ante Baptismum; & hoc verbum non habet certam formam: Et cærimoniale seu rituale, quod certā formulā constat, & non proferitur ante Baptismum; sed in ipso actu quo adhibetur elementū: & hoc verbum est intrinsecum Sacramento, per quod ipsum elementum consecratur, ita vt sine eo sit prophanium.

Dicendum igitur, In Sacramentis nouæ legis non requiri Verbum concionatorium, sed rituale seu inuocatorium certā formulā constans, quo Sacramentum perficiatur.

Concionatorium non requiritur.
Prior Pars probatur, Quia sufficit, vt adulti Sacramentum susceperunt sint sufficienter instructi, generatim in rebus fidei, & speciatim in ijs quæ pertinent ad vsum & fructum Sacramenti percipiendi: ergo non est necessarium vt immediatè ante Sacramentum audiant concionem. Patet ex vfu totius Ecclesiæ Catholicæ. Secundò, Ad substantiam Sacramenti non requiritur vlla instructio aut fides in suscipiente; quamuis ad fructum in adultis fides sit necessaria tanquam dispositio: ergo nec concio antecedens. Confirmatur, quia alioqui infantes & stulti non baptizarentur verè. Similiter nec heretici verè baptizarent, cum eorum concio repugnet verbo Dei: nec verè baptizarentur; quia non habent fidem. Tertiò, Quia concio non requiritur secundum Calvinum, nisi vt generet fidem: atqui fieri potest, vt quis fir-

missam fidem habeat sine concione: quorsum ergo concio?

Altera Pars, Scilicet requiri verbum rituale seu inuocatorium. Sed Rituale.

Probatur Primò, Ex vfu vniuersalis Ecclesiæ, quæ semper in Sacramentis certā verborum formā vsa est. Disputare autem contra id, quod vniuersalis Ecclesia facit, insolentissimæ insaniæ est, vt inquit D. August. epist. 118. Probatur Secundò, Ex Concilio Florentino, vbi singulorum Sacramentorum formulæ, vt à maioribus sunt acceptæ, præscribuntur. Nam vt Dionysius Areopagita cap. 7. de Ecclesiastica Hierarchia parte 3. ait, consecratoriæ inuocationes non debent scripto exponi, neque earum arcanum in publicum efferri, sed traditione conseruari. Tertiò, Probatur ex Scripturis. In particulari de Baptismo. Ex Scriptis.

Matt. 28. Euntes docete omnes gentes: Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quaecumque mandauimus vobis: Hic aperte Dominus distinguit verbum rituale & inuocatorium à concione, & illud requirit in Baptismo. Patet hoc prius, quia dum dicit, Docete omnes gentes, indicat verbum concionis, cum autem ait, Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, præcipit verbum rituale, sub quo conferendus Baptismus. Patet hoc Secundò, Quia Dominus præcipit hic duos actus, scilicet docere & Baptizare: sed illud In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, non potest esse modus efficiens actum docendi, quasi diceret, Docete eos in nomine Patris & Filij &c. ergo debet coniungi cum Baptizantes, sicut ordo verborum postulat; vt sensus sit, Baptizantes eos in nomine Patris: ergo præcipit vt sub hac formula verborum detur baptismus; quæ formulā manifestè significat inuocationem: vnde exprimitur Trinitas personarum, quæ sanctificat Baptismum, & illi vim regeneratiuam tribuit. Idem facile probari potest de Confirmatione, Eucharistia, Pœnitentia, extrema Vnctione, & Ordine. Sed de his suis locis. Postermò probatur & Patribus, quorum plurimos adfert Bellarminus. Cyprianus sermone de Baptismo; Verborum ait, solemnitas, & sacri inuocatio nominis, & signa institutionibus Apostolicis Sacerdotum ministris attributa, visibile celebrant Sacramentum. D. August. lib. 5. de Baptismo contra Donatistas cap. 20. Audit, inquit, Deus homicidam deprecantem vel super aquam Baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum quibus manus imponit. Vbi manifestè Augustinus agit de verbo rituali, seu inuocatorio.

22. Sed Obijcit Calvinus Augustinum tractatu 20. Obiectio in Ioannem, vbi explicans hæc Domini verba, Calvinus ex tam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis, quærit cur non potius dixerit Dominus, Tam mundi estis propter baptismum quo loti estis, sed dixerit, Mundi estis propter verbum quod locutus sum vobis? Et, Respondet nempe August. quia & in aqua verbum mundat; deinde illud verbum, quod in aqua mundat, vocat sermonem Christi, & verbum fidei, de quo Apostolus ad Rom. 10. Hoc est verbum fidei quod prædicamus. Atqui (subsumit Calvinus) sermo Christi & verbum fidei sunt verbum concionis & doctrinæ: ergo hoc est verbum, quod mundat in Baptismo, & vnde Baptismus habet efficaciam. Quod Confirmat, Quia ibidem dicit Augustinus hoc verbū mundare, non quia dicitur, sed quia creditur; sed verbum quod creditur est verū.

est verbum concionis: ergo concio est id, quod mediante fide, mundat in baptismo.

Solutur.

Respondeo, D. Augustinus loquitur in genere de verbo Christi, ut extendit se ad verbum doctrinale & rituale: vult enim probare omnem mundationem animæ, siue in Sacramento, siue extra, fieri per verbum Christi. Dupliciter enim verbum Christi mundat; Primò, Extra Sacramentum, cum prædicatur doctrina Christi, & ab audiente toto animo, scilicet intellectu & voluntate suscipitur: & sic sæpè mundatur adulti. Secundò, mundat verbum Christi in Sacramento, non quia dicitur, sed quia creditur; id est, non externo sono, sed virtute rei significatæ, quæ sola fide percipitur. Aliud enim in verbo est sonus transiens, aliud virtus manens, inquit Augustinus: & hoc est verbum rituale; quod verbum cum accedit ad elementum, fit etiam ipsum Sacramentum quasi quoddam visibile verbum, id est, fit visibile fidei confessio. Vocat autem hoc verbum, verbum quod prædicamus; quia formula Baptismi continet breuiter totam doctrinam fidei: hæc enim tota reducitur ad mysterium Trinitatis, quæ expressè in illa formula inuocatur. Citat etiam Scripturam ad Rom. 10. & Actuum 15. & 1. Petri. 3. ut probet in genere verbum Christi habere vim mundandi, hoc enim ipsi propositum erat. Similiter illud Ioannis 15: *Iam vos mundi estis, propter sermonem, quem locutus sum vobis*, non restringit hinc ad verbum concionis, sed generatim accipit.

Augustinus agnoscit verbum rituale

Quòd autem D. Augustinus non loquatur hinc solum de verbo concionis, sed etiam Rituali, patet Primò, Quia dicit hoc verbum accedere ad elementum, at verbum concionis non accedit, sed antecedit elementum; nam instructio debet præmitti: Secundò, Quia per hoc verbum dicit Baptismum consecrari, & accipere vim mundandi: Tertiò, Quia per ipsum dicit sanctificari infantem, etiam antequam possit credere; quorum neutrum conuenit concioni. Quòd etiam nolit dicere, verbum ideò mundare, quia à suscipiente creditur, patet; quia infans non potest credere, quem tamen dicit sanctificari. Neque etiam quia creditur à conferente Baptismum; quia lib. 3. de Baptismo, cap. 15. ait, *Si verbis Evangelicis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Marcion Baptismum consecrabat, integrum erat Sacramentum, licet eiusdem fides sub illis verbis aliud opinantis non esset integra*. Neque etiam, quia creditur ab offerentibus; ut expressè docet epist. 23. ad Bonifacium: vult ergo tantum dicere, verbum mundare in Baptismo, non quia dicitur, id est, non ratione externi soni, sed quia creditur, id est, ratione internæ virtutis significatæ, quæ sola fide percipitur. Vnde subdit, *nam in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud est virtus manens*; quæ virtus nihil est aliud quam potentia Trinitatis seu virtus Spiritus sancti, ratione cuius, homo dicitur renasci ex aqua & Spiritu sancto.

Obiectio secunda rejicitur.

Obijciatur Secundò, Nulla est conuentio Christi ad Belial, sed daemones & incantatores in omnibus magicis solet uti certo carmine & determinatis verbis: ergo in Christi institutis non oportet talibus uti.

Respondeo Primò, Cur ergo ipsi Caluinistæ vtimini? nã in formula vestra sic habetur: Infundat Minister aquam proferendo hæc verba, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*.

Respondeo Secundò, Dæmonem imitari Chri-

stiana sacra in suis ritibus; quia & ipse Deus haberi vult. Docet hoc Tertullianus de Prescriptione hæreticorum; Diabolus inquit, ipsas res Sacramentorum diuinorum in idolorum mysterijs imitatur; tingit & ipse quosdam, expiationem peccatorum de lauacro repromittens, &c.

Respondeo Tertiò, Horribile id esse blasphemiam. Aliud enim est virtutem habere ex pacto diuino, aliud ex diabolico. Quòd autem Christus talia verba potuerit instituire, patet Numerorum 5. Vbi Deus instituit aquam & verba, quibus dictis, adulteri moreretur, si aquam illam execratam biberent.

DVBIVM II.

Vtrum Res & verba in Sacramentis se habeant instar Materia & forma?

Respondeo habere aliquam Analogiam cum materia & forma. Vnde Concil. Florentinũ in decreto Eugenij IV. & omnes Doctores scholastici rem sensibilem seu actionem vocant materiam, verba autem formam. Ratio est; Quia sicuti materia secundum se est indeterminata ad quamvis speciem rerum, sed per formam determinatur ad hanc vel ad illam; ita aqua seu ablutio secundum se est indeterminata ad hoc vel illud significandum, ad hunc vel illum usum; accedente autem hac formula verborum, *In nomine Patris &c.* determinatur ad significandam animæ abluionem. Item sicut materia sine forma nullam vim habet, sed eam concipit per formam; ita aqua sine verbo nullam vim habet, sed accedente verbo consecratur, & virtutem mundandi concipit. Vnde D. Augustinus tractatu 80. in Ioannem *De trinitate*, inquit, *verbum, quid est aqua, nisi aqua?*

Sed aduerte; Hanc formam esse externam & partialem; & præter hanc esse aliam internam totalem & ultimam, respectu cuius quicquid est sensibile in Sacramento, siue res, siue verba, sunt materia. Hæc forma interna est significatio ipsius Sacramenti & virtus operatiua: significatio enim est in rebus & verbis, sed potissimum in verbis, & est quid spirituale; tum quia ex diuina institutione, tum quia res significata est spiritualis. Similiter virtus operatiua constituitur in rebus & in verbis, licet principaliter in verbis; & est quid spirituale, ex deputatione diuina proueniens. Itaque omne Sacramentum constituitur non solum ex materia & forma sensibili, sed etiam ex materia sensibili & forma intelligibili. Sicut homo non solum constat ex materia prima, & forma carnis, ossis, aliarum partium, sed etiam ex carne & ossibus tamquam materiâ, & anima rationali veluti ex forma. Externam illam formam, vocat Augustinus sonum transeuntem; internam & spiritalem, vocat virtutem permanentem. Idem insinuat Dominus Ioannis 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto*, indicans compositionem ex sensibili & intelligibili in Sacramento.

Ex dictis etiam constat; Et si Sacramentum interdum habeat nomen ab altera sui parte, ut Baptismus ab ablutione; sola tamen vna pars non est Sacramentum, ut quidam volunt: sed Sacramentum intrinsecè includit utrumque tanquam partem componentem (excepta Eucharistia, vbi verba sunt causa efficiens Sacramenti.) Quod patet Primò,

23

Forma Sacramenti alia externa, alia interna.

24

Sacramentum omne, excepta Eucharistia, intrinsecè includit rem & verba.

Primò, Quia id postulat appellatio materiae & formae, quae dicuntur consistere. Secundò, Quia utraque concurrat ad significandum & sanctificandum; ac proinde ad componendum vnum perfectum Sacramentum perfectè significans & sanctificans. Denique altera alteram determinat, sicut forma materiam: non tamen idcirco necessarium est, ut haec materia & forma aliqua sui parte simul existant, sed sufficit ut habeant eam coniunctionem, quae satis sit tum ad formae veritatem, tum ut forma censeatur talem materiam determinare secundum moralem aestimationem. Vnde in Baptismo, si ablutionem statim sequatur forma, vel formam ablutio, erit verus Baptismus, modò ita coniuncta sint, ut humano more verum sit, *Ego te Baptizo* &c. Idem in ceteris. In Matrimonio tamen & Pœnitentia longè plus temporis potest intercedere, quia Matrimonium sequitur rationem contractuum, Pœnitentia iudiciorum.

ARTICVLVS VIII.

Utrum liceat aliquid addere verbis Sacramentalibus?

Respondetur, Non licet aliquid addere vel adimere verbis Sacramentalibus: Sacramentum tamen non destruitur, nisi illa additio vel detractio peruertat sensum formae. Haec est communis doctrina Patrum: & docet apertè Basilii lib. de Spiritu sancto ad Amphilochem cap. 12. ubi dicit eum à vita excidere qui aliquid praeter formam Baptismatis addit. Didymus lib. 2. de Spiritu sancto, paulò post initium, *Qui vnum de praeceptis nominibus praetermittit, nec Sacramentum perficit, nec hominem à peccatis liberat.* D. August. lib. 6. de Baptismo contra Donatistas cap. 25. *Certa sunt verba Evangelica, sine quibus non potest consecrari Baptismus.* Idem patet ex dictis circa articulum 7. Sed est

DVBIVM I.

Quot modis fiat mutatio in forma?

Respondeo, Generatim sex modis. Primus, Quando verba formae transferuntur in alia; idè; dupliciter. Primò, In aliam linguam; ut si quis gallicè; vel partim gallicè, partim latine Baptizet: quae mutatio nihil officit, ut notat Caietan. art. 7. Secundò, In synonymum eiusdem linguae; ut, pro Baptizo, *tingo, abluo*; pro *In nomine Patris, & Filij, &c.* In nomine genitoris, *geniti, & procedentis ab utroque*. Vtrum verò etiam possit dici pro Baptizo, *mergo*, dubium est, & magis an *pergo, mundo* &c. non enim idem valent, quod Baptizo; nec significant conferri gratiam per modum ablutionis. Aduertendum autem hic est, synonymum distinctè debere idem significare; non enim sufficit *Ego te Baptizo in nomine Trinitatis*. Quòd si nomen sit æquiuocum, modò intendas eo uti in significatione quae æquiualeat nomini formae, non vitiat Sacramentum; nam omne ferè nomen habet aliquam æquiuocationem.

Secundus modus est, Cum verba corrumuntur: quod fieri potest tripliciter. Primò, Ex impedimento linguae, vel mala consuetudine: Secundò, Ex ignorantia; sicut is, qui ex ignorantia

linguae latinae baptizauit *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*; qui modi corruptionis non officiant Sacramento; nam qui sic baptizauerat, validè baptizauit, ut rescripsit Zacharias Papa sancto Bonifacio Apostolo Germaniae: habetur de consecratione dist. 4. capitulo *Retulerunt*. Ratio est; Quia qui ita pronuntiant, intendunt facere quod facit Ecclesia; & verba illa cum talibus circumstantijs prolata, satis clarè ex consuetudine hominum intelligentia significant diuinas personas, & habent sensum què habet forma incorrupta. Tertiò, Ex affectata malitia; ut si quis sciens & prudens sic baptizaret; tunc distinguendum: Si id faceret animo aliud significandi, quàm ordinaria forma, verbi gratia, *Deum habere Filium* (quod D. Thomas ait, *Animo inducendi errorem*) certum est non fore validum Sacramentum; quia non intendit facere, quod facit Christi Ecclesia; & ipsam formam reddit falsam; nam ex ipsius intentione determinatur ad falsam significationem. Quòd si intendat significare id quod Ecclesia significat, tamen ita pronuntiet ex motu aliquo superstitioso vel vano, erit validum Sacramentum; quia omnia necessaria adfunt.

Tertiò, Mutatur forma additione; idque tripliciter: Primò, Si addas vera, ut *Ego te Baptizo in nomine Patris omnipotentis, & Filij redemptoris, & Spiritus sancti Paracleti*; validum erit Sacramentum: Secundò, Si addas falsa; ut *In nomine Patris creatoris, & Filij à patre creati, & Spiritus sancti à Filio creati*; quia forma utebatur Eunomiani teste Epiphanio Hæresi 76. Talis etiam est illa Colarbasiorum apud Irenæum lib. 1. contra Hæreses cap. 18. *In nomine ignoti Patris omnium* &c. & tunc irritum est Sacramentum. Tertiò, Si addas dubia; ut *Ego te Baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & beatæ Virginis*; tunc si intendas significare beatam Virginem esse etiam causam principalem consecrationis Baptismi cum diuinis personis, nihil efficietur, quia forma erit falsa: Si autem velis significare Baptismum conferri in honorem beatæ Virginis, aut per eius intercessionem, ratum erit.

Quartò, Mutatur forma detractioe verborum; quae detractio, si non peruertat aut mutet sensum, non officit Sacramento: ut si omittas particulam (*Ego*) in forma Baptismi; vel particulam (*enim*) in forma Consecrationis Eucharistiae. Si autem mutiles sententiâ, nihil efficietur; ut si detrahas nomen *Patris* aut *Filij* &c.

Quintò, Per transpositionem verborum; hæc sola non vitiat Sacramentum, modò debita intentio idem significandi adsit, & illa transpositio non sit talis quæ sententiæ repugnet. Ut, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti ego te Baptizo: valet. Si verò sic, Baptizo Patris, & Filij, & Spiritus sancti nomine, ego in: nihil valet.

Sextò, Per disunctionem partium formae; quæ disunctio, si tanta sit ut ex modo proferendi non censeatur vna oratio, vna integra sententia, non efficiatur Sacramentum; ut si quis dicat *Ego te Baptizo*, & post horam addat, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*. Secus est, si parua sit intermissio.

Pro omnibus his, & similibus formae mutationibus notandæ sunt hæc duæ regulæ. Prior est: nulla mutatio verborum retinens eandem sententiam, siue ex vi verborum siue ex usu hominum

3. Additio.

4. Detractio.

5. Transpositione.

6. Disjunctione.

Regulae duæ valde notandæ.

namque

26
1. Translatio, Verborum,

2. Corruptio.